

Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική
Ιστορία
18^{ος} – 20^{ος} αιώνας
Μάθημα 2α

Εαρινό Εξάμηνο

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Κουσερή Γεωργία

Νεότερη Ελληνική Ιστορία (περ. 18ος αι. – 1945/1949)

Η περίοδος αυτή καλύπτει τη δημιουργία και την εδραίωση του ελληνικού κράτους, την προσπάθεια επέκτασής του και τις μεγάλες εθνικές κρίσεις.

Αφετηρία: Ξεκινά από την προεπαναστατική περίοδο (τέλη 18ου - αρχές 19ου αι., Διαφωτισμός) και κορυφώνεται με την Ελληνική Επανάσταση του 1821 και τη δημιουργία του πρώτου ανεξάρτητου κράτους.

Περιεχόμενο: Η δημιουργία του βασιλείου (Όθωνας), η Μεγάλη Ιδέα, οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, η Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος/Κατοχή.

Τέλος: Θεωρείται συνήθως ότι τελειώνει με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1945) ή, συχνότερα, με το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου (1949).

Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία (1945/1949 – Σήμερα)

- Η περίοδος αυτή αφορά την Ελλάδα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τη μεταπολεμική ανοικοδόμηση, τη δημοκρατική εδραίωση και την ένταξη στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.
- **Αφετηρία:** Η μεταπολεμική εποχή, η ανασυγκρότηση, ο Εμφύλιος και η ένταξη στο ΝΑΤΟ.
- **Περιεχόμενο:** Η περίοδος της "Βασιλευόμενης Δημοκρατίας", η δικτατορία των Συνταγματαρχών (1967-1974), η Μεταπολίτευση (1974), η ένταξη στην ΕΟΚ/ΕΕ, και οι πρόσφατες οικονομικές κρίσεις.
- **Χαρακτηριστικά:** Κοινοβουλευτική σταθερότητα (μετά το 1974), αστικοποίηση, οικονομική ανάπτυξη και ενσωμάτωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τι θα μελετήσουμε στο μάθημα αυτό;

- Την περίοδο της Τουρκοκρατίας στην Ελλάδα- επισκόπηση ιστορικού πλαισίου
- Την κατάκτηση, επέκταση, οργάνωση του οθωμανικού κράτους και των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων (τιμαριωτικό σύστημα, απονομή δικαιοσύνης, κοινότητες, εκπαίδευση),
- Το παιδομάζωμα και τους εξισλαμισμούς

Σύνδεση με την ιστορία των προηγούμενων
χρόνων: Από τη Λατινοκρατία στην
Τουρκοκρατία

Χρονολογικοί σταθμοί

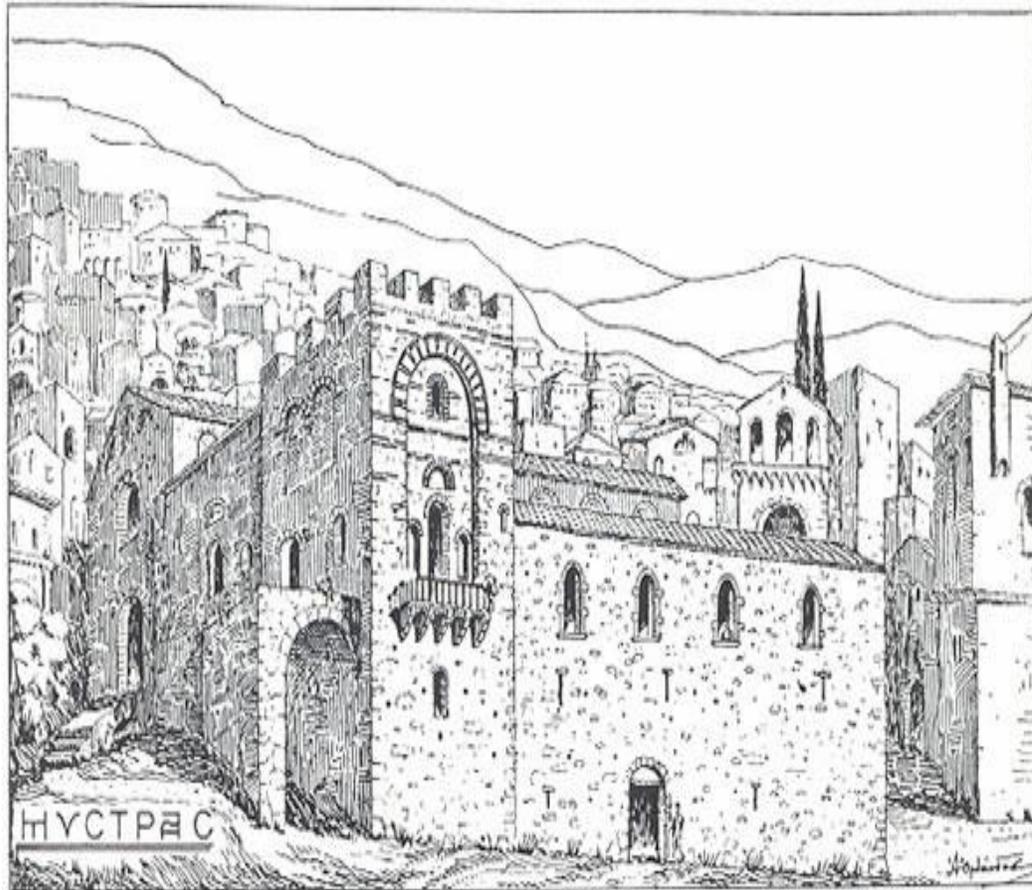
- 1204: άλωση Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους/Λατίνους (Φράγκοι, Γενουάτες, Βενετοί)
- 1453: άλωση Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους
- 1571: ήττα Οθωμανών στη ναυμαχία της Ναυπάκτου
- 1669: κατάληψη της Κρήτης από τους Οθωμανούς

Απομεινάρια της Ενετοκρατίας

Μυστράς

Εικόνες από Μυστρά και Μονεμβασιά

Αρχοντική κατοικία του Μυστρά. Αρχοντικό Α
(Παλατάκι), Μυστράς. (αναπαράσταση Α. Ορλάνδου)

Εμπορικός δρόμος στη
Μονεμβασιά

Το κάστρο της Μεθώνης

<https://www.cnn.gr/news/ellada/story/160521/to-kastro-tis-methonis-mageyei-kai-katakta-tin-proti-thesi-se-diethni-diagonismo-vinteo>

Το κάστρο της Κορώνης

<https://www.travelstyle.gr/korwnh-peloponhsos-kastro-ths/>

Βενετοκρατούμενη Κρήτη (1204-1669)

Ταυτότητες

- Latini (Καθολικοί, Βενετοί και άλλοι Δυτικοί)),
- Greci (Ορθόδοξοι, οι ντόπιοι),
- Εβραίοι, Τσιγγάνοι
- Άρα το θρησκευτικό στοιχείο καθορίζει τις ταυτότητες
- Σύνδεση των Λατίνων με την αρχαιότητα- ενδιαφέρον για τις αρχαιότητες και των αρχαιολογικών χώρων (Οι Ενετοί ενσωμάτωσαν πολλούς μύθους και αντικείμενα με τον δικό τους μύθο)
- Καταστράφηκαν αρκετές αρχαιότητες για να κατασκευαστούν τα φρούρια τους
- Το 1687 ο Παρθενώνας υπέστη καταστροφή από τον Μοροζίνη

Άρχοντες, αστοί στη Ζάκυνθο. Πηγή: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών

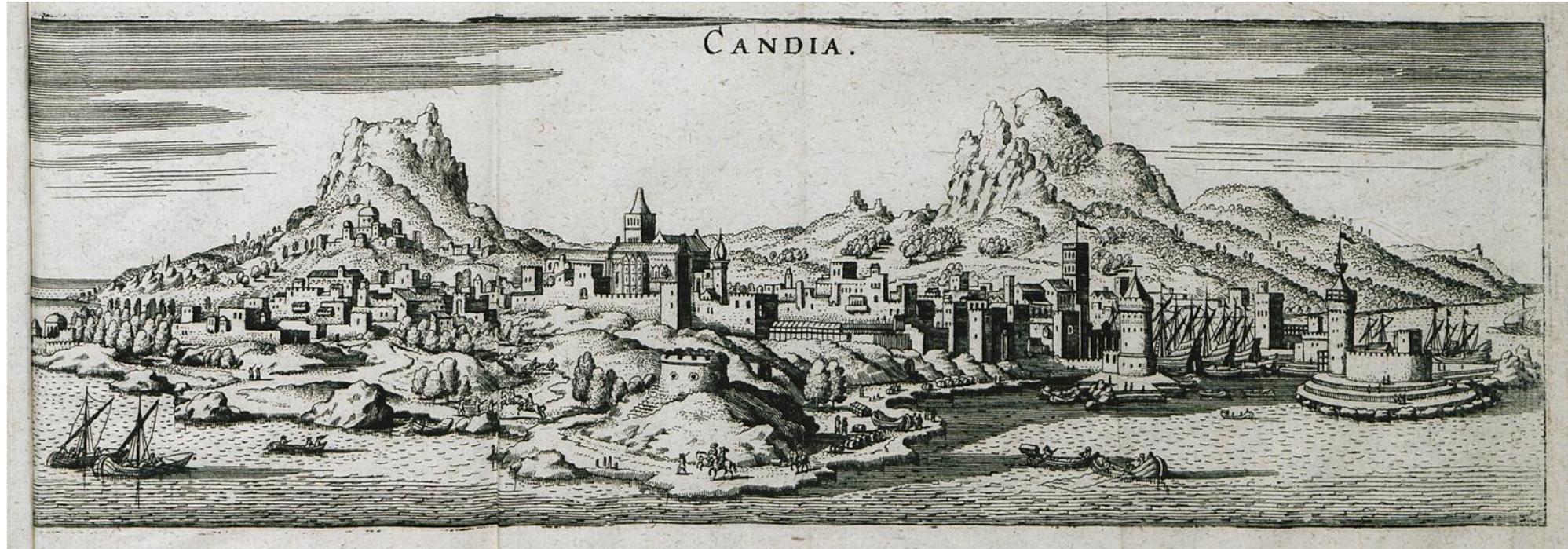
<http://cretablog.gr/arχειo/thema1/το-ρεμπελιό-των-ποπολάρων/>

Ποπολάρτοι στη Ζάκυνθο. Πηγή: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών

Το Ενετικό Ηράκλειο

Λότζια

[https://el.wikipedia.org/wiki/Λότζια_\(Ηράκλειο\)#/media/File:Kreta - Iraklion - Venezianische Loggia.jpg](https://el.wikipedia.org/wiki/Λότζια_(Ηράκλειο)#/media/File:Kreta_-_Iraklion_-_Venezianische_Loggia.jpg)

Επίλογος της Βενετοκρατίας

- Το 1453 με την κατάληψη του χώρου της Ελλάδας από τους Οθωμανούς πολλές περιοχές παραμένουν Ενετικές

(Ιόνιο και Κρήτη: Φόρους δυσβαστάχτους και δημόσιες αγγαρείες, εξεγέρσεις κατά της Οθωμανικής κυριαρχίας και οι Ενετοί εμφανίζονται και ως προστατευτική δύναμη για τους Έλληνες απέναντι στους Οθωμανούς με τους οποίους συνυπάρχουν στο Ελληνικό χώρο)

- 1797: η Βενετία και τα Ιόνια νησιά περνούν στους “Δημοκρατικούς” του Ναπολέοντα

Η Οθωμανική κυριαρχία

Κατάκτηση:1453, Η άλωση της Κωνσταντινούπολης

- Κωνσταντίνος ΙΑ ο Παλαιολόγος: υπέρμαχος της ένωσης των εκκλησιών
- Για να ζητήσει βοήθεια από τους Καθολικούς έπρεπε να προχωρήσει στην ένωση των δύο εκκλησιών (Ορθόδοξης και Καθολικής). Παρά το τελετουργικό ένωσης δεν προχώρησε η ιδέα αυτή.

• Μωάμεθ ο Β΄ 1444 / 1451

Στόχος η κατάκτηση της Κων/πολης λόγω του εμπορίου της

- Κατασκευή φρουρίου στην ευρωπαϊκή πλευρά του Βοσπόρου για έλεγχο των πλοίων και περιορισμό ανεφοδιασμού της πόλης.
- Προετοιμασία και από την πλευρά των Βυζαντινών και σε προμήθειες και σε κανόνια και το υγρό πυρ (σαν υγρό πετρέλαιο σημερινό ναπάλμ). Ωστόσο, οι αμυνόμενοι υστερούσαν σε όπλα όσο και αριθμητικά.
- Στην πρόταση Ειρήνης που έγινε υπήρξε άρνηση από την πλευρά των Βυζαντινών. Ήταν ένας ψυχολογικός πόλεμος καλά σχεδιασμένος.

29 Μαΐου η πόλη παραδόθηκε. Ο αυτοκράτορας πεθαίνει.

Πηγή

«Γύρω στη μία και μισή τη νύχτα της 28^{ης} προς την 29^η Μαΐου η επίθεση ξεκίνησε. ... Η κύρια επίθεση εκδηλώθηκε στα χερσαία τείχη στην πύλη του Αγίου Ρωμανού, εκεί όπου οι οχυρώσεις είχαν υποστεί εβδομάδες συνεχών κανονιοβολισμών. Η επίθεση πραγματοποιήθηκε σε τρία κύματα. Πρώτοι έκαναν επίθεση οι στρατολογημένοι με τη βία, πολλοί από αυτούς χριστιανοί ... Ακολουθούσε ο τακτικός στρατός των Τούρκων και κατόπιν οι επίλεκτοι γενίτσαροι...Τα τουρκικά στρατεύματα σύντομα κατάφεραν να πορθήσουν τα εξωτερικά τείχη, όπου καθηλώθηκαν σε μάχες σώμα με σώμα...»

(Brewer, 2018, Ελλάδα 1453-1821, σ. 57)

Η ηπειρωτική χώρα

- Οι Ενετοί συνεχίζουν να διεκδικούν λιμάνια προσοδοφόρα (1685: Κορώνη και Καλαμάτα και ένα χρόνο μετά τη Μεθώνη, ακολουθεί το Ναύπλιο, η Πάτρα, το Ακροκόρινθο)
- Το 1687 πολιορκούν την Αθήνα και στις 26 Σεπτεμβρίου ανατινάζουν την πυριτιδαποθήκη των Οθωμανών στον Παρθενώνα με καταστροφικές συνέπειες για κάποια μέλη του Παρθενώνα. Η προέλασή τους ανακόπηκε στη Χαλκίδα.
- Το 1715 οι Τούρκοι έδιωξαν τους Βενετούς από την Πελοπόννησο. Τους άφησαν μόνο τα Ιόνια νησιά.

Επέκταση: Κρήτη - Κύπρος

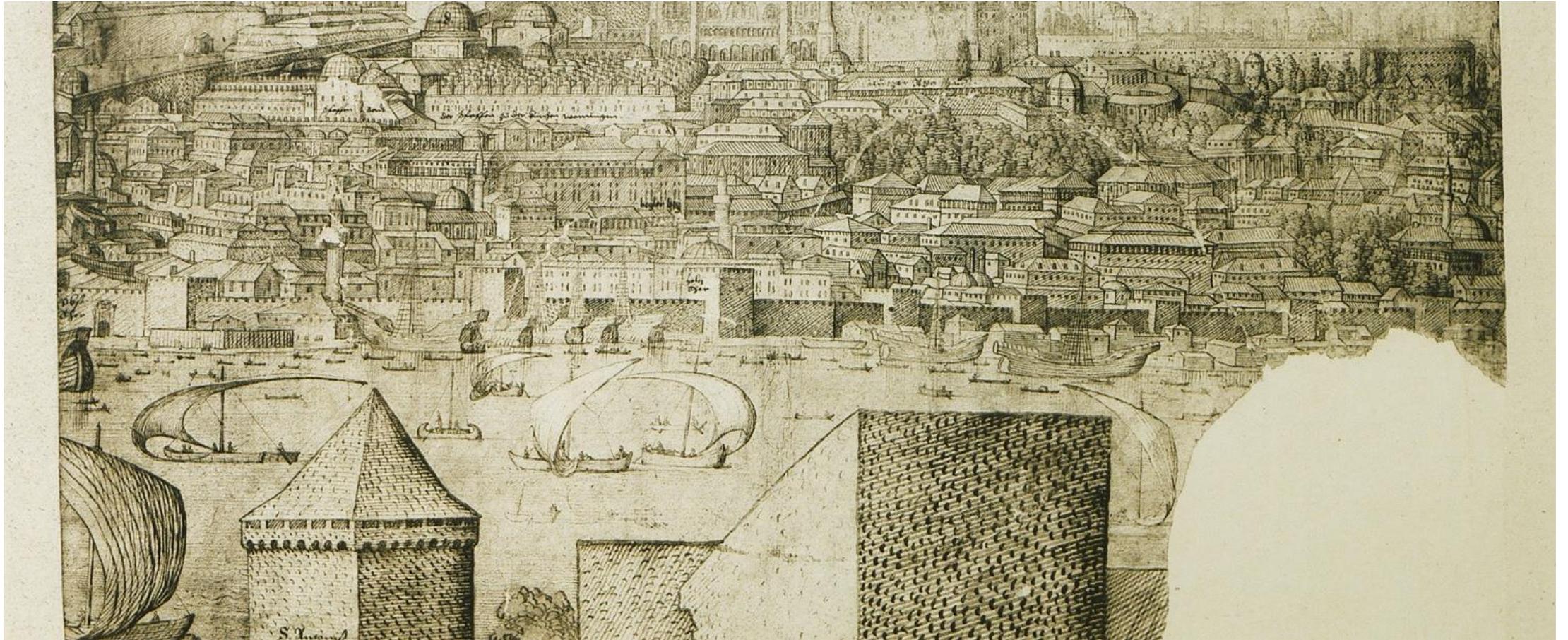
Κρήτη

- 1645: επίθεση στην Κρήτη- Το 1669 κατάληψή του Ηρακλείου (πόλεμος φθοράς- τα τείχη πιο ισχυρά από τα όπλα)
- 1645 καταλαμβάνουν τα Χανιά
- Οι Τούρκοι δίνουν αμοιβή για όσους πάνε με το μέρος τους
- Το 1669 κατάληψη του Ηρακλείου (πόλεμος φθοράς- τα τείχη πιο ισχυρά από τα όπλα)

Κύπρος

- 1191: κατάληψη από τον Ριχάρδο Α της Αγγλίας
- 1489: Ενετοί
- 1570: Τούρκοι

Το τέμενος του Σουλεϊμάν Α΄ στην Κωνσταντινούπολη

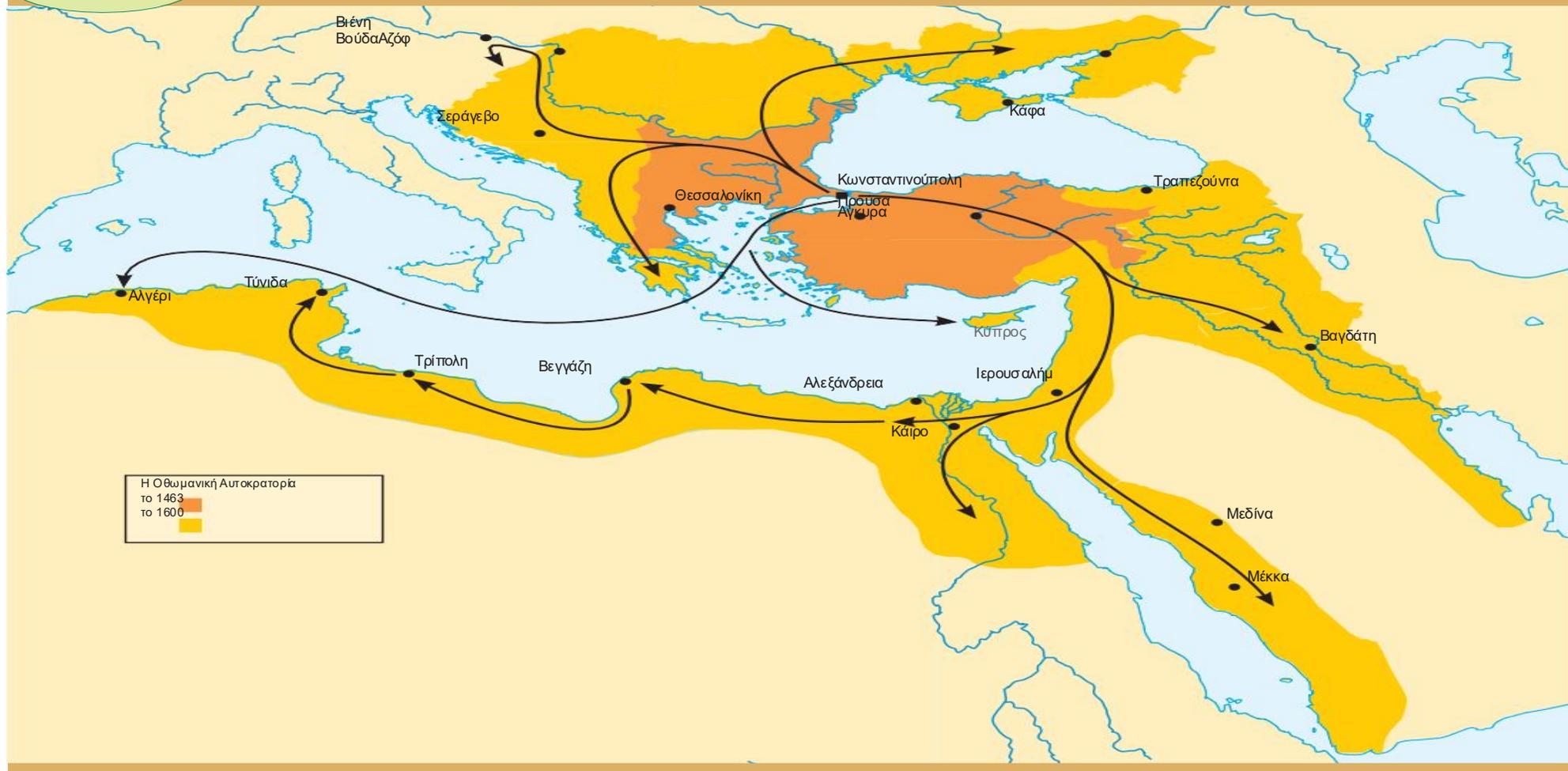
Μικρογραφία με τις στρατιές του Σουλεϊμάν του Α του Μεγαλοπρεπή

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία τον 16^ο αιώνα

8.4

Οι Οθωμανικές κατακτήσεις (1453--1600 περίπου)

**Οργάνωση του οθωμανικού κράτους και των
ελληνορθόδοξων κοινοτήτων (τιμαριωτικό σύστημα,
απονομή δικαιοσύνης, κοινότητες, εκπαίδευση).**

Καθεστώς γης

«Οι τέσσερις τύποι γαιοκτησίας ήταν πρώτα πρώτα το **τιμάριο**, γη παραχωρούμενη σε Οθωμανούς ιππείς και συχνά στους απογόνους τους, σε αντάλλαγμα της οποίας ήταν υποχρεωμένοι να προσφέρουν στρατιωτική υπηρεσία όταν χρειαζόταν. Έπειτα υπήρχαν τα **βακούφια**, γη παραχωρημένη σε θρησκευτικά ή φιλανθρωπικά ιδρύματα, είτε μουσουλμανικά είτε χριστιανικά· τρίτον υπήρχαν τα ιδιωτικά κτήματα που αποκαλούνταν **μούλκια**, γη την οποία κυρίως παραχωρούσε ο σουλτάνος σε ιδιώτες ή είχε αφήσει στα χέρια των προ της κατακτήσεως ιδιοκτητών· και, τέλος, υπήρχε η **δημόσια γη, τα μιριά.**»

(Brewer, 2018, Ελλάδα 1453-1821, σ. 79)

Το τιμαριωτικό σύστημα

«Οι σουλτάνοι χρειάζονταν στρατό έτοιμο για πόλεμο. Οι περισσότεροι αξιωματικοί του στρατού όμως δεν έπαιρναν μισθό. Ο σουλτάνος τούς έδινε **τιμάρια από την κρατική γη**. Όσοι είχαν τιμάρια λέγονταν τιμαριούχοι. Οι τιμαριούχοι έπαιρναν φόρους από τους αγρότες που καλλιεργούσαν τη γη στα τιμάριά τους. **Δεν είχαν όμως κανένα άλλο δικαίωμα πάνω στη γη αυτή, που συνέχιζε να είναι κρατική. Το σύστημα αυτό λέγεται τιμαριωτικό σύστημα.** Το κράτος είχε συμφέρον να αυξήσει την αγροτική παραγωγή και να ελέγχει τους τιμαριούχους. Έτσι, όταν οι τιμαριούχοι έπαιρναν περισσότερους φόρους απ' αυτούς που όριζε το κράτος, οι νόμοι προστάτευαν τους αγρότες.»

Τιμαριούχος σπαχής, δηλαδή έφιππος πολεμιστής που είχε τιμάριο. 16ος αιώνας, Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 124, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIΟ_B.pdf

Καθεστώς γης

- Η γη ανήκε στο Σουλτάνο
- Η πώληση των κτημάτων απαγορευόταν και έτσι ιδιώτες δεν απέκτησαν δύναμη
- Παραχώρηση γης σε αγρότη 40-100 στρέμματα με συμβόλαιο (με ξεκάθαρους όρους το ποιος θα πληρώνει τις εισφορές, τα προϊόντα, το κόστος καλλιέργειας). Υποχρέωση του αγρότη να μοιράζεται την παραγωγή της γης με τον ιδιοκτήτη (τιμαριούχο, θρησκευτικό ίδρυμα, ιδιώτης, κράτος) συνήθως τα 3/10 της παραγωγής.
- Πλεονεκτήματα. Σταθερότητα/ κανένας δεν ήταν υποτελής ή δουλοπάροικος
- Μειονεκτήματα: Στασιμότητα γιατί κανείς δεν μπορούσε να βελτιώσει τη θέση του

- Οι υπήκοοι χωρίζονται σε μουσουλμάνους και ζιμήδες (χριστιανοί, Εβραίοι).
- «Οι ζιμήδες ήταν χριστιανοί (ορθόδοξοι, καθολικοί, Αρμένιοι κ.ά.) και Εβραίοι. Ζούσαν οργανωμένοι σε θρησκευτικές κοινότητες. Οι ζιμήδες έπρεπε να υπακούουν στο σουλτάνο και υπεύθυνοι γι' αυτό ήταν οι ηγέτες τους.»
- «Οι διακρίσεις αυτές εφαρμόζονταν άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο. Αυτό είχε σχέση με την περιοχή, τη χρονική περίοδο, τη θέση κάθε ζιμή στην κοινωνία, τις σχέσεις του με την οθωμανική εξουσία. Εκτός όμως από αυτές τις διακρίσεις, οι ζιμήδες αντιμετώπιζαν και αυθαιρεσίες (π.χ. από τους τιμαριούχους, από κρατικούς αξιωματούχους), πράξεις δηλαδή που τους στερούσαν όσα δικαιώματα τους έδινε το κράτος. Έτσι συχνά οι ζιμήδες δεν ήταν ασφαλείς.»

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 121, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIO_B.pdf

Διοίκηση- Δικαιοσύνη

- Τέλη 17^{ου}: **39 επαρχίες = εγιαλέτια**
- Επαρχιακός κυβερνήτης: βοεβόδας, οκτώ αξιωματούχοι (1 ταμίας, 2 υπεύθυνοι στρατού, 3 καταγραφείς ιδιοκτησίας γης, 2 υπεύθυνοι για την εφαρμογή ποινών)
- Καδής= δικαστής (αρμοδιότητα για μεγάλα εγκλήματα)
- Υπήρχαν επίσης ελληνικοί αυτοδιοικούμενοι οργανισμοί διαφορετικοί από τόπο σε τόπο (Θεσσαλονίκη, Μέτσοβο).

Πηγή

- «Σε κάθε κωμόπολη ή στην πρωτεύουσα του νησιού την τουρκική εξουσία την αντιπροσωπεύει ο **καδής** και ο **αγάς ή βοεβόδας ή μπέης**. Ο πρώτος αντιπροσωπεύει τη δικαστική εξουσία και ο δεύτερος την πολιτικοστρατιωτική [...] Τόσον οι κατά τόπους κοινοτικοί άρχοντες, όσο και οι ανώτεροι εκκλησιαστικοί, αποτελούν στελέχη της τοπικής αυτοδιοικήσεως, της κοινοτικής αυτονομίας, επί φραγκοκρατίας και επί τουρκοκρατίας. Οι άρχοντες είναι και οι δικαστές, στους οποίους καταφεύγουν οι ραγιάδες για να λύσουν τις διαφορές τους. Η βυζαντινή παράδοση της δικαστικής δικαιοδοσίας της Εκκλησίας κληροδοτείται και στην τουρκοκρατία.»
- Βακαλόπουλος, Α. Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985, σελ.78-79

Πηγή

«Οι μουσουλμάνοι δικαστές, που εφάρμοζαν το ισλαμικό δίκαιο και τα σουλτανικά διατάγματα, λέγονταν **καδήδες**. Τα ιεροδικεία ανάμεσα σε (μουσουλμανικά δικαστήρια) δίκάζαν τις υποθέσεις των μουσουλμάνων και αρκετές υποθέσεις των ζιμήδων. Τις διαφορές μουσουλμάνου και ζιμή έλυνε πάντα το ιεροδικείο. Το ίδιο γινόταν και με όλες τις ποινικές υποθέσεις (φόνοι, κλοπές κτλ.) των ζιμήδων. Ειδικά για τους ορθοδόξους γνωρίζουμε ότι **οι πατριάρχες και οι μητροπολίτες** δίκάζαν τις οικογενειακές υποθέσεις τους (γάμοι, διαζύγια κτλ.), σύμφωνα με το βυζαντινορωμαϊκό και το εκκλησιαστικό δίκαιο.»

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 126, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_ΚΕΦΑΛΑΙΟ_B.pdf

Τα διανεμητικό σύστημα και ο ρόλος της κοινότητας

«Μια από τις βασικές αρχές της οθωμανικής δημοσιονομικής λειτουργίας είναι το **διανεμητικό σύστημα**. Σύμφωνα μ' αυτό δεν ορίζεται (με εξαίρεση τον κεφαλικό φόρο και τη δεκάτη επί της παραγωγής) το ποσό που θα καταβάλει ως φόρο ο κάθε υπόχρεος αλλά η συνολική επιβάρυνση με την οποία θα συμβάλει στο δημόσιο προϋπολογισμό κάθε περιοχή. Στη συνέχεια γίνεται η κατανομή του φόρου στο επίπεδο των κοινοτήτων με τη συνεργασία των κοινοτικών αρχόντων, οι οποίοι επιμερίζουν το ποσό στα μέλη της κοινότητάς τους.»

Ιστορία του Μεσαιωνικού και Νεότερου Κόσμου 565-1815, σ. 142

- Φόροι: δεκάτη δηλ. 1/10 της σοδειάς
- Προσωπική φορολογία: κεφαλικός φόρος για όλους τους άνδρες άνω των 12 ετών.
- Επί της γης αντί επί της παραγωγής, επί κτισμάτων και μύλων, φόρος για τις στάνες και τα πρόβατα.
- «Το ποσό διέφερε ανάλογα με το αν ο αγρότης κατείχε γη – εάν ναι, τότε υπολογιζόταν ανάλογα με την έκταση και την ποιότητά της- ή αν ήταν ακτήμονας, όπως συνέβαινε με παιδιά που εργάζονταν στην οικογενειακή γη. Σύμφωνα με έναν υπολογισμό, ο ετήσιος μέσος όρος αυτής της περιόδου ήταν περίπου σαράντα πέντε οθωμανικά πιάστρα ανά κεφαλή. Αντιστοιχούσε, χοντρικά, στην τιμή που είχαν στα Βαλκάνια πενήντα κιλά βαμβάκι- ποσό σημαντικό αλλά όχι απαγορευτικό.» (Brewer, 2018, Ελλάδα 1453-1821, σ. 81)

Πηγή

«Η ευθύνη για την κατανομή και την είσπραξη των φόρων είχε ανατεθεί από τους Οθωμανούς στις κοινότητες. Η σημαντική αυτή αρμοδιότητα συντέλεσε στην ανάπτυξη του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης και στην αύξηση του κύρους της. Οι επικεφαλής των κοινοτήτων εκλέγονταν άμεσα ή έμμεσα από τα μέλη και έφεραν διάφορους τίτλους, όπως **πρόκριτοι, κοτζαμπάσηδες, γέροντες, δημογέροντες, άρχοντες και προεστώτες**. Κριτήρια για την εκλογή τους ήταν το **σεβάσμιο της ηλικίας τους, η οικονομική τους δύναμη, οι γενικότερες ικανότητές τους και η επιρροή τους στην οθωμανική διοίκηση**. Τις περισσότερες φορές τα αξιώματα αυτά εξελίσσονταν σε κληρονομικά που τα νέμονταν λίγες οικογένειες. Κατά κανόνα, πάντως, η εκλογή των κοινοτικών αρχόντων γινόταν χωρίς την παρέμβαση των οθωμανικών αρχών. Έτσι, τόσο η δυνατότητα εκλογής κοινοτικών αρχόντων όσο και η από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων ενίσχυαν το πνεύμα αλληλεγγύης και συλλογικής ευθύνης και καθιστούσαν τις κοινότητες εστίες δημοκρατικού πνεύματος και σφυρηλάτησης της εθνικής συνείδησης.»

Ιστορία του Μεσαιωνικού και Νεότερου Κόσμου 565-1815, σ. 142

Κοινότητες

- Αρχικά οι κοινότητες ήταν μια εγγύηση για τις σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων. Με την πάροδο του χρόνου οι πρωτογέροντες των κοινοτήτων ονομάστηκαν κοτσαμπάσηδες, καταπίεζαν τον λαό, καθώς συμερίζονταν τα συμφέροντα των Τούρκων.

Πηγή

«Οι κοινοτικοί άρχοντες αποτελούν τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική μαζί εξουσία του τόπου. Ο αριθμός των αρχόντων στην ηπειρωτική Ελλάδα και στα νησιά ποικίλλει κατά τόπους. Οι αποφάσεις τους, οι οποίες παίρνονται με γνώμονα-κατά κανόνα τουλάχιστο- τα συμφέροντα του τόπου, έχουν γενική ισχύ και δεν επιδέχονται συνήθως άρνηση. Έχουν το μεγάλο πλεονέκτημα- αν ένα ζήτημα είναι πολύ επείγον- ότι παίρνονται αμέσως, χωρίς καμιά καθυστέρηση, και αντιμετωπίζουν τις παρουσιαζόμενες ποικίλες ανάγκες με ταχύτητα και ελαστικότητα χωρίς να δεσμεύονται ή να περιορίζονται από προηγούμενα γραπτά νομοτεθήματά τους.»

Βακαλόπουλος, Α. Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985, σελ.78.

Πηγή

«Η διαδικασία εκλογής των κοινοτικών αρχόντων, παρά τις τοπικές ιδιομορφίες, ήταν σε γενικές γραμμές η ακόλουθη: Μία φορά το χρόνο, από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο, κατά κανόνα μάλιστα του Αγίου Γεωργίου (23 Απριλίου), και κατ'εξαίρεση σε ορισμένες κοινότητες δύο φορές (και του Αγίου Δημητρίου στις 26 Οκτωβρίου), τα μέλη μιας κοινότητας συγκεντρώνονταν για να εκλέξουν τα πρόσωπα που θα αποτελούσαν τις νέες κοινοτικές αρχές. Ο χρόνος εκλογής έχει να κάνει με τη φορολογική διαδικασία του οθωμανικού δημοσιονομικού συστήματος, καθώς ως πρώτιστο μέλημα των τοπικών αρχών ήταν η συλλογή των φόρων ανά εξαμηνία και η έναρξη του μουσουλμανικού έτους ήταν η πρώτη Μαρτίου».

Λιάττα Ε. Οι κοινότητες, διαθέσιμο στο

<https://opencourses.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP7/Πρόσθετο%20Υλικό/Λιάττα%20-%20Οι%20κοινότητες.pdf>

Πηγή

«Οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι των κοινοτήτων, μολονότι επιφορτισμένοι με το ίδιο έργο παντού και ασκώντας την ίδια εξουσία, αποκαλούνταν με διάφορα ονόματα: **προεστοί, επίτροποι, δημογέροντες, πρωτόγεροι ή γέροντες, άρχοντες (ανεπίσημα από τον λαό), σύνδικοι, κοτσαμπάσηδες, επιστάτες και μουχτάρηδες και σε ορισμένες νησιωτικές κοινότητες επιτηρητές, προβλεπτές (Κίμωλος) και δεπουτάτοι (Χίος),** ως υπολείμματα των δυτικών κυριαρχιών, γεγονός που δείχνει και την παλαιότητα της ύπαρξης του θεσμού στις περιοχές αυτές.»

Λιάττα Ε. Οι κοινότητες, διαθέσιμο στο

<https://opencourses.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP7/Πρόσθετο%20Υλικό/Λιάττα%20-%20Οι%20κοινότητες.pdf>

- «Οι υποχρεώσεις του προεστώτος -ήταν κυρίως να αντιπροσωπεύει την κοινότητά του στον Διοικητή ή τον Έπαρχο σχετικά με τις σχέσεις της κοινότητας με την εξουσία αλλά και τις υποχρεώσεις της προς αυτήν. – Να εισπράττει τους τακτικούς και έκτακτους φόρους από κάθε οικογένεια ανάλογα με την οικονομική της ευχέρειά. –Να προσδιορίζει αναλογικά για κάθε οικογένεια τις αγγαρείες που θα επιβάλλει ο Διοικητής στην κοινότητα σχετικά με τα καταλύματα και την τροφοδοσία. –Να δανείζεται στο όνομα της κοινότητας, εκείνα τα χρηματικά ποσά που σε κατεπείγουσες περιπτώσεις δεν μπορούν να εισπραχθούν από τα μέλη της κοινότητας. –Να δικάζει με βάση το καθιερωμένο εθιμικό δίκαιο, όλες τις μικρές διενέξεις και διαφορές που προκύπτουν μεταξύ των συμπολιτών. –Να επιβάλλει κάθε διοικητική τιμωρία σε άτομα που έχουν κάνει παραπτώματα ή κακουργήματα κ.τ.λ. Η αμοιβή δε για την ενασχόληση και την υπηρεσία του αυτή θα είναι ένας ετήσιος μισθός που θα αποδίδεται από την ολομέλεια του λαού ανάλογα με την οικονομική του ευχέρεια».

Απομακρυσμένες περιοχές αυτοδιοίκητες που πλήρωναν μια συλλογική προσφορά- Κάποιες κοινότητες απέσπασαν ειδικά προνόμια.

- «Ημείς η χώρα Μηλιαίς μικροί και μεγάλοι απεφασίσαμεν σήμερον όλοι κοινώς και εκλέξαμεν δια πληρεξουσίου προεστούς της χώρας μας τους [...] να επιστατούν, να επαγρυπνούν και να φροντίζουν εις όλας τας κοινάς υποθέσεις της χώρας μας..»

(Πληρεξούσιον της χώρας Μηλέων από 19^{ης} Μαρτίου 1816)

Φιρμάνι του 1755 για το φορολογικό καθεστώς των Μαστιχοχωρίων

- «Επειδή κατά την νέα απογραφή του νησιού, παρανόμως εξισώθηκαν οι ραγιάδες των Μαστιχοχωρίων προς τους άλλους (ραγιάδες) και υποχρεώθηκαν στην καταβολή, εκτός του κεφαλικού φόρου, του φόρου ισπεντζέ και των άλλων φόρων των αμπέλων και χωραφιών τους, καθόσον οι ραγιάδες των Μαστιχοχωρίων πληρώνουν ετησίως 20.020 οκάδες μαστίχας ως φόρο υποτελείας. [...] απαλλάσσονται οι ραγιάδες αυτοί του φόρου που τους έχει επιβληθεί στα αμπέλια, τα περιβόλια και τα χωράφια τους με τον όρο να καταβάλλουν τον φόρο ισπεντζέ».
- Γ. Δ. Κοντογιώργης, *Κοινωνική δυναμική & πολιτική αυτοδιοίκηση. Οι ελληνικές Κοινότητες της τουρκοκρατίας, Νέα σύνορα – Λιβάνης, Αθήνα 1982*

Ειδικά προνόμια για τους Μετσοβίτες

- Από την εποχή του Μουράτ του Β΄ απέκτησαν τα προνόμιά τους (1421-1451) «επειδή οι Μετσοβίτες κατοικούν σε περιοχή, από την οποία διέρχονται πολλοί άνθρωποι καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, και τον μεν χειμώνα διαπερνούν απέναντι αυτούς που αποκλείονται από τα πολλά χιόνια και κινδυνεύουν να χαθούν, στρώνοντας σκεπάσματα στα πόδια των αλόγων και μεταφέροντας τους ανθρώπους πάνω στους ώμους τους, το δε θέρος επειδή είναι απροφύλαχτοι στην θέληση των ληστών, τους προφυλάγουν από τον κίνδυνο (τους ταξιδιώτες)»
- *Απ. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Ι΄ σελ 152*

Εκπαίδευση

- Ανακόπτεται η Βυζαντινή εκπαίδευση
- 1454 Πατριαρχική σχολή στην Κωνσταντινούπολη
- Τέλη 16^{ου} πληθαίνουν τα σχολεία στα αστικά κέντρα

Η εκπαίδευση των μουσουλμάνων

«Η εκπαίδευση των μουσουλμάνων είχε θρησκευτικό χαρακτήρα. Υπεύθυνοι ήταν οι ουλεμάδες. Υπήρχαν κατώτερα και ανώτερα μουσουλμανικά σχολεία, οι μεντρεσέδες, όπου πήγαιναν μόνο αγόρια. Αυτοί που τέλειωναν τέτοια σχολεία γίνονταν δάσκαλοι, καδήδες και μουφτήδες. Μάθαιναν αραβικά, λογική, ρητορική, ισλαμική θεολογία και δίκαιο. Σε πολύ λίγες περιπτώσεις μάθαιναν μαθηματικά, αστρονομία, φυσικές επιστήμες, ιατρική και μουσική. Τα παιδιά έπρεπε να μαθαίνουν το μάθημά τους απ' έξω (να το αποστηθίζουν δηλαδή).»

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 133, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIIO_B.pdf

Πηγή

«Το 15ο αιώνα πολλοί βυζαντινοί λόγιοι έφυγαν στη δυτική Ευρώπη. Εκεί συμμετείχαν στην Αναγέννηση και φρόντισαν να διαδώσουν τα ελληνικά γράμματα στη δυτική Ευρώπη. Η ορθόδοξη Εκκλησία ήταν αρνητική στην Αναγέννηση και σε ό,τι ήταν έξω από τη θρησκευτική παιδεία, επειδή η εκπαίδευση στις φυσικές και τις άλλες επιστήμες ερχόταν από την καθολική δυτική Ευρώπη. Μέχρι τις αρχές του 17ου αιώνα τα σχολεία ήταν πολύ λίγα. Λίγοι ήταν και όσοι μπορούσαν να διδάξουν γραφή και ανάγνωση. Οι δάσκαλοι ήταν κυρίως κληρικοί. Δίδασκαν μικρές ομάδες από μαθητές στην Κωνσταντινούπολη, σε μερικές ακόμη πόλεις ή σε μοναστήρια.»

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 138, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIO_B.pdf

Πηγή

- «Η παιδεία τονώνεται κάπως μετά τα μέσα του 16ου αιώνα με την επίδραση κυρίως Ελλήνων λογίων που έχουν σπουδάσει στη Δύση και ξαναγυρίζοντας στην πατρίδα τους μεταδίδουν τα φώτα τους στους μικρούς μαθητές τους. Στη Δύση επίσης, δρουν διάφοροι Έλληνες Λόγιοι, κυρίως Κρητικοί, οι οποίοι συμβάλλουν πολύ στη διάδοση των ελληνικών σπουδών και στην προβολή του ελληνικού ονόματος.»

Βακαλόπουλος, Α. Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985, σελ.81.

Πηγή

«Οι λίγοι μορφωμένοι ορθόδοξοι αντιγράφουν χειρόγραφα στα μοναστήρια ή γράφουν θεολογικά κείμενα. Σώζονται επίσης χρονικά και θρήνοι για την οθωμανική κατάκτηση. Τα πιο πολλά από αυτά γράφτηκαν στα ελληνικά και λιγότερα στις σλαβικές γλώσσες ή στα αραβικά. Σιγά σιγά όμως τα πράγματα αλλάζουν. Στα μέσα του 16ου αιώνα εμφανίζονται πάλι ορθόδοξοι λόγιοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στα τέλη του ίδιου αιώνα κάποιοι ορθόδοξοι άρχισαν να πηγαίνουν σε πανεπιστήμια στις ιταλικές πόλεις.»

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 138, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIO_B.pdf

Εκπαίδευση

«Στην πρώτη βαθμίδα της εκπαίδευσης δάσκαλοι, συνήθως ιερείς, διδάσκουν ανάγνωση και γραφή μέσα από εκκλησιαστικά βιβλία, στα σχολεία των κοινών γραμμάτων. Εκεί φοιτούν κυρίως αγόρια, ενώ τα κορίτσια είναι λιγοστά. Τις ανάγκες για ανώτερη μόρφωση καλύπτουν τα σχολεία των ελληνικών μαθημάτων, όπου διδάσκονται κυρίως τα αρχαία ελληνικά γράμματα. **Από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, με την οικονομική υποστήριξη των εμπόρων και την ενεργό συμμετοχή των λογίων, γίνονται προσπάθειες για ανανέωση της εκπαίδευσης.** Ο αριθμός των μαθητών αυξάνεται και τα σχολεία ακολουθούν νέες μεθόδους διδασκαλίας [...] Σημαντική είναι η προσφορά των δασκάλων του γένους, που με τις ιδέες και τη διδασκαλία τους συμβάλλουν στην πνευματική ανάπτυξη και προετοιμάζουν το γένος των Ελλήνων για την εθνική ανεξαρτησία.»

Ρεπούση, Ανδρεάδου, Πουταχίδης, Τσιβάς, 2008, σ.22

Το «κρυφό σχολειό»-

«Μετά την Ελληνική Επανάσταση (1821--1829), όταν δημιουργείται ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, διαδόθηκε στην Ελλάδα ο θρύλος για το «κρυφό σχολειό». Ο θρύλος αυτός λέει ότι οι Οθωμανοί απαγόρευαν στους ορθόδοξους να έχουν σχολεία και ότι τα παιδιά μάθαιναν γράμματα κρυφά στις εκκλησίες και τα μοναστήρια. Όμως οι ιστορικές πηγές της εποχής δε μας λένε ότι οι Οθωμανοί απαγόρευαν στους ορθόδοξους να έχουν σχολεία». [Δεν υπάρχει κρυφό σχολειό](#)

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΔΕΝ ΣΤΗΡΙΖΕΤΑΙ ΣΕ ΜΥΘΟΥΣ

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 138, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIO_B.pdf

Παιδομάζωμα (ντεβσιρμέ)

- Ο μουσουλμανικός νόμος απαγόρευε την υποδούλωση αλλά ο θεσμός του παιδομαζώματος έδινε στρατιώτες. Δεν γινόταν πάντα με την βία αλλά και οικειοθελώς (200.000 χριστιανόπουλα στο παιδομάζωμα)
- Στελέχωση της αυλής του Σουλτάνου (στελέχωση στα υψηλότερα αξιώματα)
- Στρατολόγηση προσωπικού για τους γενίτσαρους
- Το 1705 αναστέλλεται η εφαρμογή του

Παιδομάζωμα

«Το παιδομάζωμα γινόταν μεταξύ παιδιών ηλικίας 15-20 ετών, των ατζέμ ογλάν όπως ονομαζόταν στην αρχή κάθε 5 χρόνια, κατόπιν κάθε 4,3,2 ή και κάθε χρόνο, ανάλογα με τις ανάγκες του πολέμου. Το σώμα των γενίτσαρων αναδιοργανώνεται ριζικά επί του εγγονού του Μουράτ Β (142συντηρείται με δύο τρόπους στρατολογίας: 1. με τους χριστιανούς αιχμαλώτους πολέμου και

2. με τους χριστιανούς υπηκόους της οθωμανικής αυτοκρατορίας."

1-1451) και **Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 128, διαθέσιμο στο**

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIO_B.pdf

«Στη συνέχεια, τα παιδιά ζούσαν με μουσουλμανικές οικογένειες σε χωριά στη Μικρά Ασία και άλλαζαν θρησκεία. Κάποια, που τα διάλεγαν με πολλή προσοχή, έμπαιναν στο παλάτι. Έπειτα από εξετάσεις και ειδική εκπαίδευση γίνονταν διοικητικοί και στρατιωτικοί αξιωματούχοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Όλοι αυτοί λέγονταν «σκλάβοι της Πύλης», γιατί τα αξιώματά τους τα έδινε ο σουλτάνος για όσο καιρό ήθελε. Όσοι δηλαδή υπηρετούσαν στην οθωμανική διοίκηση (εκτός από τους ουλεμάδες) δεν είχαν γεννηθεί μουσουλμάνοι. Όσοι γεννιόνταν μουσουλμάνοι δεν μπορούσαν να υπηρετήσουν στην οθωμανική διοίκηση. Έτσι ο σουλτάνος μπορούσε να ελέγχει τη διοίκηση και το στρατό, χωρίς να έχει μια ισχυρή αριστοκρατία να απειλεί την εξουσία του. Τα περισσότερα παιδιά όμως γίνονταν γενίτσαροι»

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 128, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIO_B.pdf

Γενίτσαροι

Οι γενίτσαροι ήταν ένα ιδιαίτερο στρατιωτικό σώμα:

- Είχαν ξεχωριστή οργάνωση.
- Έπαιρναν μισθό από το κράτος.
- Φρουρούσαν το παλάτι στην Κωνσταντινούπολη και κάστρα στις επαρχίες.»

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 128, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_KEFALAIO_B.pdf

Εξισλαμισμοί. Μαζικοί και ατομικοί, εκούσιοι και ακούσιοι

- Επίσημα το οθωμανικό κράτος δεν εκβίαζε το θρησκευτικό αίσθημα των ραγιάδων αλλά εξισλαμισμοί συνέβησαν κυρίως στη Μ. Ασία.
- Εκούσιοι εξισλαμισμοί για λόγους φορολογικούς
- «οι συνθήκες της ζωής τους- ιδίως ανάμεσα σε συμπαγείς μουσουλμανικούς πληθυσμούς- ήταν τόσο δύσκολες και η βαθμιαία διαφοροποίηση των φόρων μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων ραγιάδων τόσο αισθητή, ώστε η προσέλευσή τους στον ισλαμισμό (που αποτελούσε τη μοναδική διέξοδο από τα δεινά) να είναι μεγάλος πειρασμός.»

Βακαλόπουλος, Α. Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985, σελ.60

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Βακαλόπουλος, Α. Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985, σελ.81.
- Brewer, 2018, Ελλάδα 1453-1821.
- Κοντογιώργης, Γ. Δ. 1982. *Κοινωνική δυναμική & πολιτική αυτοδιοίκηση. Οι ελληνικές Κοινότητες της τουρκοκρατίας*, Νέα σύνορα. Αθήνα: Λιβάνης
- Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.) ως τις αρχές του 18ου αιώνα, σ. 128, διαθέσιμο στο

http://museduc.gr/docs/Istoria/B/08_ΚΕΦΑΛΑΙΟ_B.pdf

- Λιάττα Ε. Οι κοινότητες, διαθέσιμο στο

<https://opencourses.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP7/Πρόσθετο%20Υλικό/Λιάττα%20-%20Οι%20κοινότητες.pdf>